

Centraal Planbureau

Groei houdt aan | *Handelsconflicten risico*

CPB Policy Brief | 2018/09

Juniraming 2018

**Economische
vooruitzichten
2018 en 2019**

Juniraming 2018

Groei houdt aan | Handelsconflicten risico

Wereldeconomie

Economische groei (%)

Groei relevante handel (%)

Wereldeconomie doet het goed.

Handelsconflicten

Escalatie kan tot forse bbp-verliezen leiden.

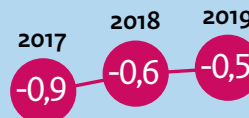
Internationale politiek

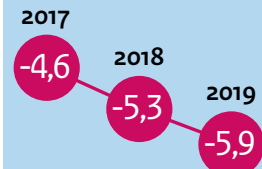
Politieke ontwikkelingen kunnen negatief uitwerken.

Internationale begrotingssaldi

Eurogebied (% bbp)

Verenigde Staten (% bbp)

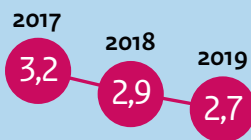

Expansief begrotingsbeleid VS leidt tot opmerkelijke divergenties.

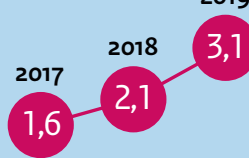

Nederland

Economische groei (% bbp)

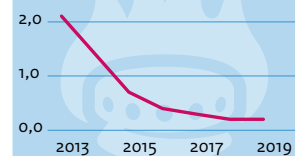

Contractloonsstijging (%)

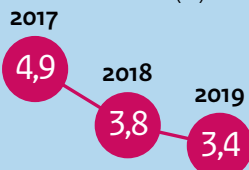
Solide economische groei bevordert loonsstijging.

Gasbaten (% bbp)

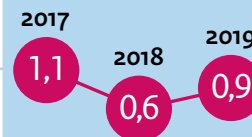
Gasbaten stabiel laag.

Werkloosheid (%)

Openstaande vacatures (1^e kwartaal, in duizenden)

Werkloosheid daalt tot laagste niveau sinds 2001.

EMU-saldo (% bbp)

Begroting blijft in de plus.

Samenvatting

De Nederlandse economie blijft zich gunstig ontwikkelen. De lichte terugval in het eerste kwartaal van dit jaar is naar verwachting van tijdelijke aard. Indicatoren zoals het producentenvertrouwen zijn in de afgelopen maanden wat afgenomen, maar liggen nog steeds ver boven hun langjarig gemiddelde, wat duidt op voortdurend krachtige groei. De hoogconjunctuur houdt aan door de solide groei van de relevante wereldhandel, expansief begrotingsbeleid, ruim monetair beleid en een onstuimige woningmarkt. Aantrekkende werkgelegenheid, hoger beschikbaar inkomen, meer consumptie en meer investeringen hebben daarbij een positieve onderlinge dynamiek. De economische groei bedraagt naar verwachting 2,9% in 2018 en 2,7% in 2019, na 3,2% vorig jaar. Daarmee ligt de piek in de economische groei al achter ons.

De mondiale economie doet het goed, maar de neerwaartse politieke risico's zijn wel toegenomen. De politieke ontwikkelingen in Italië, de Brexit en het verloop van het conflict met Amerika over internationale handel zijn van direct belang voor de Nederlandse economie. Het effect van de tot nu toe ingevoerde handelsbeperkingen op de mondiale groei is verwaarloosbaar. Escalatie zou echter vérstrekkende gevolgen kunnen hebben en kan leiden tot forse bbp-verliezen op lange termijn.

De werkloosheid daalt verder, tot het laagste niveau sinds 2001. De hoogconjunctuur brengt een krachtige stijging van de werkgelegenheid met zich mee. Als gevolg daarvan daalt de werkloosheid scherp, van 4,9% in 2017 tot 3,4% in 2019. Tegelijkertijd neemt de inflatie toe, van 1,3% in 2017 tot 1,5% in 2018 en 2,3% in 2019. Naast de loonkostenstijging dragen hogere olieprijsen en een verhoging van de indirecte belastingen hieraan bij. Door de krapte op de arbeidsmarkt en hogere inflatie loopt de contractloonstijging op, van 1,6% in 2017 tot 2,1% in 2018 en 3,1% in 2019.

De overheid houdt een overschot op de begroting. De hoogconjunctuur is goed voor het overschot terwijl het expansieve begrotingsbeleid het overschot dempt. Het begrotingssaldo komt naar verwachting uit op 0,6% bbp in 2018 en 0,9% bbp in 2019, na 1,1% bbp in 2017.

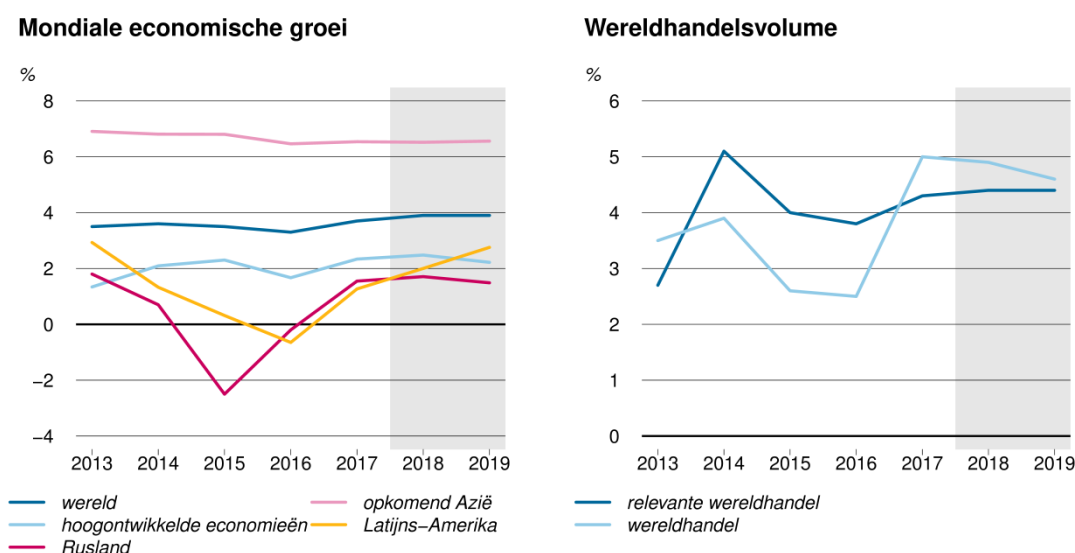
De economie in 2018 en 2019

De mondiale economie

De wereldeconomie lijdt vooralsnog niet onder de oploeiende handelsconflicten.

Nadat vorig jaar de mondiale economische groei al was opgelopen tot 3,7%, trekt deze nog wat verder aan, tot 3,9% dit en volgend jaar (figuur 1). Dit komt deels door het expansieve Amerikaanse begrotingsbeleid en het nog steeds ruime monetaire beleid in de Verenigde Staten, het eurogebied en Japan. Verder krabbelen grondstofproducerende landen op na jaren van zwakke binnenlandse bestedingen. Daarbij komt dat de hogere olieprijs de groei bij de olieproducerende landen stimuleert. Opkomend Azië blijft in de ramingsperiode een belangrijke motor van de wereldeconomie. Sinds begin dit jaar zijn handelsconflicten opgevlamd tussen de VS en zijn handelspartners. De tot nu toe daadwerkelijk ingevoerde handelsbeperkingen zijn macro-economisch gezien zeer beperkt en hebben een verwaarloosbare invloed op de geraamde mondiale groei, ook al zijn ze niet bevorderlijk voor het vertrouwen van bedrijven in de economische ontwikkeling. In het tekstkader wordt ingegaan op de negatieve effecten van handelsbelemmeringen op de langere termijn.

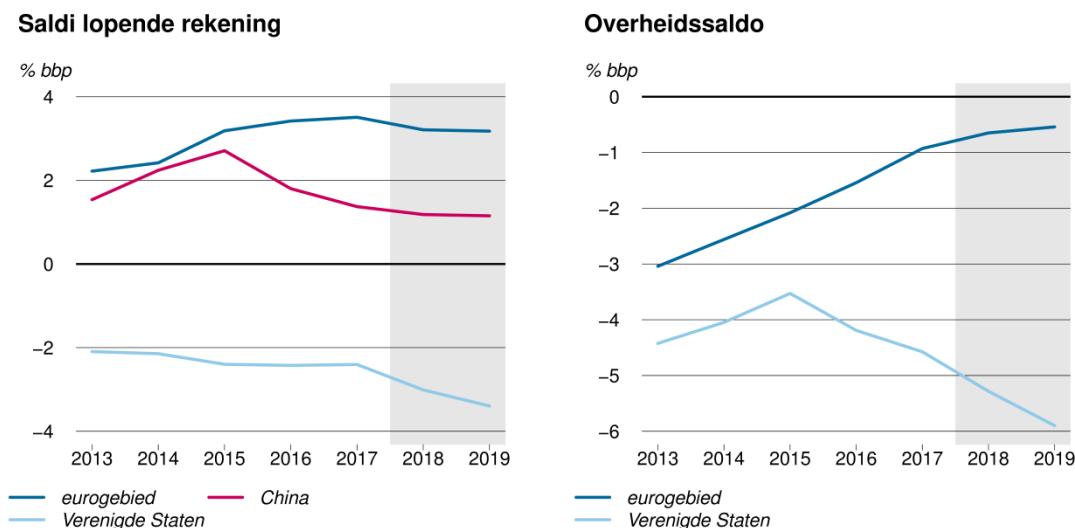
Figuur 1 Stevige mondiale groei houdt aan

Bron: CPB en IMF ([link](#)).

Het expansieve Amerikaanse begrotingsbeleid stimuleert niet alleen de mondiale groei, maar draagt ook bij aan opmerkelijke internationale divergenties in begrotingssaldi en betalingsbalansen. In de Verenigde Staten neemt het begrotingstekort toe, terwijl in het eurogebied het tekort slinkt (figuur 2). Het politiek gevoelige Amerikaanse handelstekort neemt door de hoogconjunctuur en door het expansieve begrotingsbeleid verder toe.

Figuur 2 Lopende rekening en begrotingssaldi van VS, eurogebied en China lopen uiteen

Bron: IMF ([link](#)).

Ondanks een wat zwakkere groei in het eerste kwartaal zijn de vooruitzichten voor het eurogebied positief. De bbp-groei is teruggefallen tot 0,4% ten opzichte van het voorgaand kwartaal op basis van voorlopige cijfers. In de vijf voorgaande kwartalen kwam deze telkens op 0,7% uit. Diverse tijdelijke factoren, waaronder het relatief koude weer en de griepepidemie, spelen hierbij een rol. Hoewel voorlopende indicatoren, zoals de inkoopmanagersindex, wat zijn teruggefallen na een piek rond de jaarwisseling, duiden ze nog steeds op bovengemiddelde groei. De economische groei komt naar verwachting uit op 2,4% in 2018 en 2,1% in 2019, licht onder het groeitempo van 2,5% in 2017. De aanhoudende groei is het gevolg van de gunstige ontwikkeling van de wereldhandel, lage rentes en enigszins expansief begrotingsbeleid. Binnenlandse bestedingen, zowel de consumptie als de investeringen, leveren een substantiële bijdrage aan de groei.

De inflatie blijft gematigd in het eurogebied. In het eerste kwartaal is de al gematigde inflatie zelfs nog wat teruggelopen, waarna de inflatie in mei duidelijk aantrok. De stijging van de olieprijs zal dit jaar positief doorwerken op de inflatie. De stevige groei van de wereldeconomie, in combinatie met productiebeperkingen door olieproducerende landen, leidt tot een verdere stijging van de olieprijs, van 55 dollar per vat vorig jaar tot gemiddeld 72 dollar per vat in het lopend jaar en 69 dollar per vat in 2019.¹ De daling van de werkloosheid leidt tot een hogere loonstijging in het eurogebied, met een positieve doorwerking op de prijsontwikkeling. Met 1,5%, zowel in 2018 als in 2019, blijft de inflatie echter onder de doelstelling van de ECB van inflatie van net onder de 2% op de middellange termijn.

¹ De technische ramingen van wisselkoersen, de olieprijs en rentes zijn gebaseerd op data van week 17 (23-27 april).

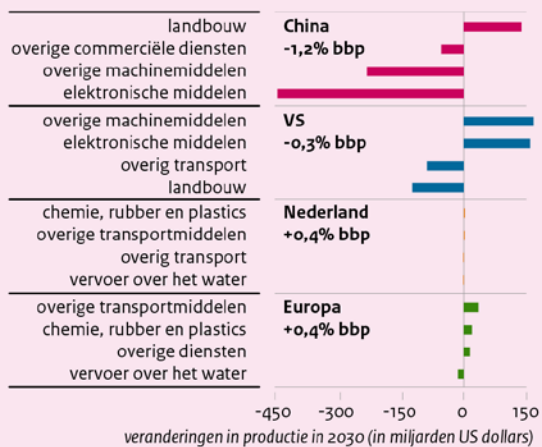
Effect handelsconflict nog beperkt, escalatie kent alleen maar verliezers

De Verenigde Staten hanteren nu eenzijdig hogere handelstarieven voor een flink aantal landen voor zonnepanelen, staal en aluminium. In januari 2018 hebben de VS hogere handelstarieven afgekondigd op zonnepanelen die voornamelijk vanuit China worden geïmporteerd. Vervolgens hebben zij in maart 2018 aangekondigd de handelstarieven op staal en aluminium te verhogen, ook voor de EU en NAFTA-landen. Op 2 mei 2018 doen de VS weer een stapje terug door een aantal landen te ontzien van de staal- en aluminiumheffingen, namelijk Zuid-Korea, Australië, Brazilië, en Argentinië. In reactie op de hogere tarieven hebben China, de EU, Canada en Mexico een vergeldingspakket bij de WTO neergelegd. Maar ook hebben de VS midden april 2018 voor andere Chinese producten tarieven afgekondigd. Direct daarop heeft China weer gereageerd met de publicatie van een lijst van goederen waar zij een 25%-tarief op van toepassing achten.

De economische effecten van het handelsconflict zijn beperkt, uitgezonderd een aantal sectoren in China en de VS. Het Chinese bbp-verlies zal op termijn oplopen tot 1,2% bbp. Het bbp-verlies voor de VS zal beperkt blijven tot 0,3% door de marktmacht die zij hebben. Andere landen, waaronder de EU, zullen zelfs kunnen profiteren van de dalende handel tussen de VS, China en rest-OESO. Het EU-voordeel zal echter verdampen wanneer de VS zal besluiten om ook importtarieven op auto's te gaan heffen. Op sectorniveau zal het handelsconflict wel tot significante verschuivingen leiden, vooral in de VS en China. De linkerfiguur laat zien dat dit vooral geldt voor de sectoren 'elektronische middelen', 'overige machinemiddelen' en de landbouw. Dit kan in die sectoren in de VS en China zelfs leiden tot een daling van de werkgelegenheid (CPB Policy brief 2018/08, [link](#)). Bij de berekening van deze effecten is geen rekening gehouden met de mogelijke gevolgen van onzekerheid, die vooral op korte termijn de handel en productie nog extra kunnen raken.

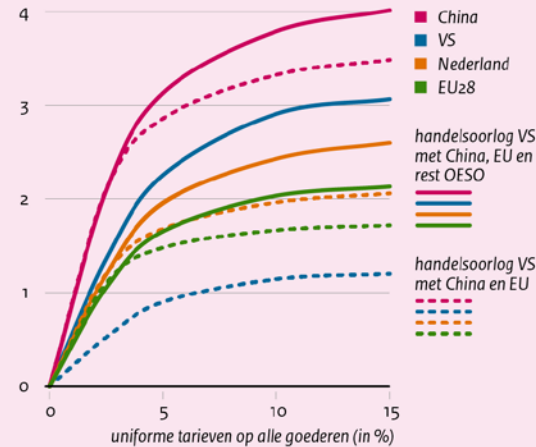
Effecten huidig handelsconflict

Veranderingen in productie

Effecten bij escalatie

Bbp-verliezen in 2030 (in %)

^a Bollen, J. en H. Rojas-Romagosa, 2018, Trade Wars: Economic impacts of US tariff increases and retaliations, An International Perspective, CPB Background document ([link](#)).

Een eventuele escalatie tot een handelsoorlog kent alleen maar verliezers. De rechterfiguur laat een illustratieve simulatie zien, waarbij zowel de VS als zijn handelspartners de tarieven op alle importen verhogen. Al bij een bescheiden verhoging van de tarieven (tussen 1 en 5%) treden sterke effecten op. Bij hogere tarieven zal het verlies blijven oplopen, maar minder snel, omdat alle sectoren dan al maximaal uit de markt geprijsd zijn. De figuur illustreert ook dat voor de VS het cruciaal is hoeveel landen zij betrekken in deze handelsoorlog. Het verlies neemt vooral sterk toe bij uitbreiding van het conflict naar 'overige OESO-landen', waaronder Canada en Mexico. Hoe dan ook, China is het meest kwetsbaar voor een handelsoorlog.

Tabel 1 Kerngegevens voor Nederland, 2014-2019

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
mutaties per jaar in %						
Internationale economie						
Relevant wereldhandelsvolume goederen en diensten	5,1	4,0	3,8	4,3	4,4	4,4
Concurrentenprijs (a)	-0,5	6,1	-3,7	2,4	0,0	1,3
Olieprijs (dollars per vat)	99,6	53,1	44,3	55,0	72,2	68,8
Eurokoers (dollar per euro)	1,33	1,11	1,11	1,13	1,22	1,22
Lange rente Nederland (niveau in %)	1,5	0,7	0,3	0,5	0,7	0,9
Volume bbp en bestedingen						
Bruto binnenlands product (bbp, economische groei)	1,4	2,3	2,2	3,2	2,9	2,7
Consumptie huishoudens	0,3	2,0	1,6	1,9	3,1	2,5
Consumptie overheid	0,3	-0,2	1,2	1,1	3,1	2,4
Investerings (inclusief voorraden)	3,2	11,2	3,1	4,8	5,6	4,2
Uitvoer van goederen en diensten	4,5	6,5	4,3	6,1	4,3	4,6
Invoer van goederen en diensten	4,2	8,4	4,1	5,4	5,4	5,2
Prijzen, lonen en koopkracht						
Prijs bruto binnenlands product	0,1	0,8	0,6	1,4	2,0	2,4
Uitvoerprijs goederen en diensten, exclusief energie	-0,8	1,5	-0,9	1,9	0,9	1,6
Prijs goedereninvoer	-2,7	-5,4	-4,4	4,5	1,7	0,6
Inflatie, geharmoniseerde consumentenprijsindex (hicp)	0,3	0,2	0,1	1,3	1,5	2,3
Loonvoet bedrijven (per uur)	1,0	-0,2	0,6	1,5	2,9	4,0
Contractloon bedrijven	1,0	1,2	1,5	1,6	2,1	3,1
Koopkracht, statisch, mediaan alle huishoudens	1,3	1,0	2,6	0,2	0,6	1,6
Arbeidsmarkt						
Beroepsbevolking	-0,4	0,4	0,4	0,8	0,9	0,9
Werkzame beroepsbevolking	-0,6	1,0	1,3	2,1	2,0	1,3
Werkloze beroepsbevolking (in duizend personen)	660	614	538	438	345	315
Werkloze beroepsbevolking (niveau in % beroepsbevolking)	7,4	6,9	6,0	4,9	3,8	3,4
Werkgelegenheid (in uren)	0,7	0,6	2,0	2,0	1,9	1,4
Overig						
Arbeidsinkomensquote (niveau in %) (b)	74,1	72,2	72,9	71,7	71,6	72,3
Arbeidsproductiviteit bedrijven (per uur)	0,9	1,5	0,4	1,4	1,0	1,3
Individuele spaarquote (in % beschikbaar inkomen) (c)	0,3	-0,4	0,3	0,0	-0,6	-0,6
Saldo lopende rekening (niveau in % bbp)	8,9	8,3	8,7	10,2	9,5	9,4
niveau in % bbp						
Collectieve sector						
EMU-saldo	-2,3	-2,1	0,4	1,1	0,6	0,9
EMU-schuld (ultimo jaar)	68,0	64,6	61,8	56,6	52,8	49,0
Collectieve lasten	37,5	37,4	38,8	38,9	38,9	39,0
Bruto collectieve uitgaven	46,4	45,2	43,9	42,9	42,7	42,2

(a) Goederen en diensten, exclusief grond- en brandstoffen.

(b) Het CPB gebruikt met ingang van de MEV 2018 een nieuwe berekening van de arbeidsinkomensquote (AIQ). Deze nieuwe berekeningswijze houdt beter rekening met het arbeidsinkomen van zelfstandigen en sluit daarom beter aan bij de huidige economische realiteit. Hierover is een gezamenlijke [notitie](#) van CBS, CPB en DNB met meer toelichting beschikbaar.

(c) Niveau; beschikbaar gezinsinkomen is inclusief collectieve besparingen. De individuele spaarquote valt in 2017 1,0%-punt en in 2018 en 2019 0,2%-punt lager uit door de verwerking van Pensioen in Eigen Beheer, zie ook het kader in de MEV2017, hoofdstuk 1.

De relevante wereldhandelsgroei blijft solide. De voor Nederland relevante wereldhandel neemt toe met 4,4% in 2018 en in 2019, vrijwel gelijk aan de groei van 4,3% vorig jaar. De aanhoudende hoogconjunctuur in Europa draagt hieraan bij. De relevante wereldhandelsgroei blijft licht achter bij die van de totale wereldhandel, doordat de invoergroei buiten Europa hoger ligt en Nederland vooral naar zijn buurlanden uitvoert.

De risico's voor de internationale economische ontwikkeling zijn vooral politiek van aard. Politieke ontwikkelingen kunnen negatief uitwerken op de wereldeconomie. Escalatie van maatregelen door de VS en tegenmaatregelen door getroffen landen zouden een domper zijn op de wereldeconomie, ook op korte termijn door grotere onzekerheid, met negatieve effecten op investeringen en consumptie. De onzekere Italiaanse politieke situatie is een tweede substantieel neerwaarts risico. Sinds midden mei zijn door de politieke onrust en onzekerheid over het begrotingsbeleid de Italiaanse rentes al fors opgelopen. Gezien de conditie en omvang van de Italiaanse economie (de derde economie van het eurogebied) zou een ongunstige ontwikkeling daar sterk negatief doorwerken op de rest van het eurogebied. Daarbij komt dat een Italiaanse crisis ook voor de overige zuidelijke eurolanden tot hogere kapitaalmarktrentes kan leiden. Verder kan de Brexit chaotischer uitvallen dan verondersteld in deze raming, met negatieve economische gevolgen voor het Verenigd Koninkrijk, maar ook voor de eurolanden. Hiermee is de lijst van politieke onzekerheden zeker niet compleet. Spanningen rond Iran zijn relevant voor de mondiale oliemarkt en rond Noord-Korea op de eerste plaats voor de Aziatische economieën. Naast deze politieke onzekerheden is er onzekerheid over het monetaire beleid van de ECB en de Federal Reserve. Zowel niet of beperkt als te snel stijgende rentes kunnen voor het eurogebied problematisch zijn. ² Wat betreft de Federal Reserve kan toenemende inflatie nopen tot een snellere verkrapping van het monetaire beleid, wat evenwel problematisch kan uitwerken voor opkomende economieën. De vele negatieve risico's voor de wereldeconomie moeten niet aan het zicht onttrekken dat de centrale projectie er één is van een aanhoudend gunstige economische ontwikkeling.

De Nederlandse economie

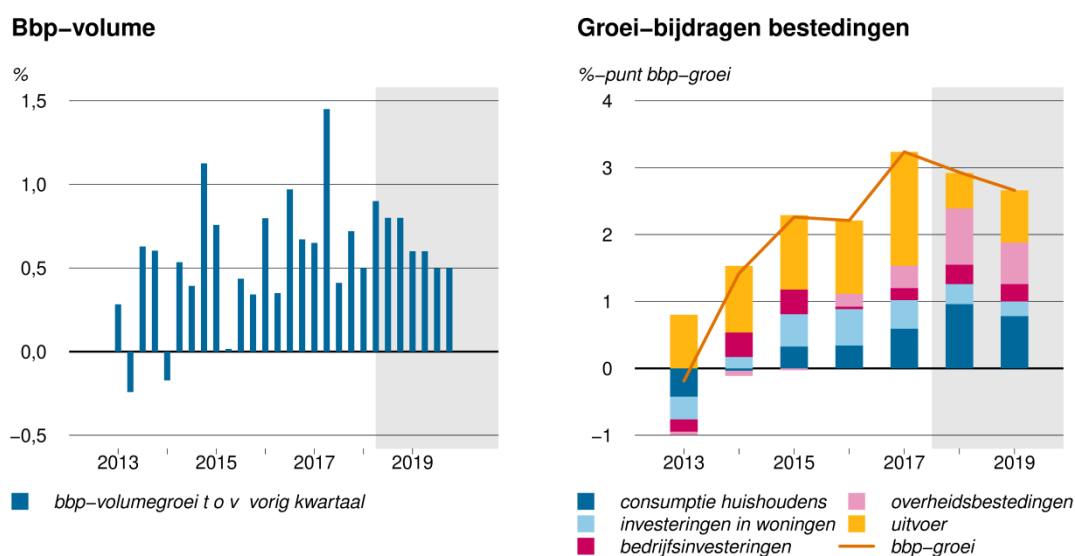
De Nederlandse economie blijft zich gunstig ontwikkelen. Volgens voorlopige cijfers is de bbp-groei in het eerste kwartaal van dit jaar wel enigszins terugggevallen, tot 0,5% ten opzichte van het voorgaand kwartaal (figuur 3 links). ³ In het voorgaande kwartaal was dat 0,7% en gemiddelde in de kwartalen van 2017 was dat 0,8%. Deze terugval komt door de uitvoer en is naar verwachting van tijdelijke aard gezien de aanhoudend gunstige internationale economische ontwikkelingen. De particuliere consumptie was opvallend sterk in het eerste kwartaal, deels door extra gasconsumptie als gevolg van het koude weer. Voorlopende indicatoren, zoals het producentenvertrouwen, zijn in de afgelopen maanden wat afgenomen, maar liggen nog steeds ver boven hun langjarig gemiddelde. Dit duidt op aanhoudend solide groei, maar maakt ook aannemelijk dat de piek in de economische groei achter ons ligt. De economische groei bedraagt naar verwachting 2,9% in 2018 en 2,7% in

² Zie voor een uitgebreide analyse CPB, 2018, Risicorapportage Financiële Markten, CPB Notitie ([link](#)).

³ Het CBS heeft de revisie van de Nationale rekeningen voor 2015 gepubliceerd. Zie CBS, 2018, Nationale rekeningen Revisie 2015 ([link](#)). Het nominale bbp-niveau is met 1,1% opwaarts herzien. Doordat slechts nieuwe cijfers voor 2015 beschikbaar zijn, is deze informatie niet verwerkt in de raming.

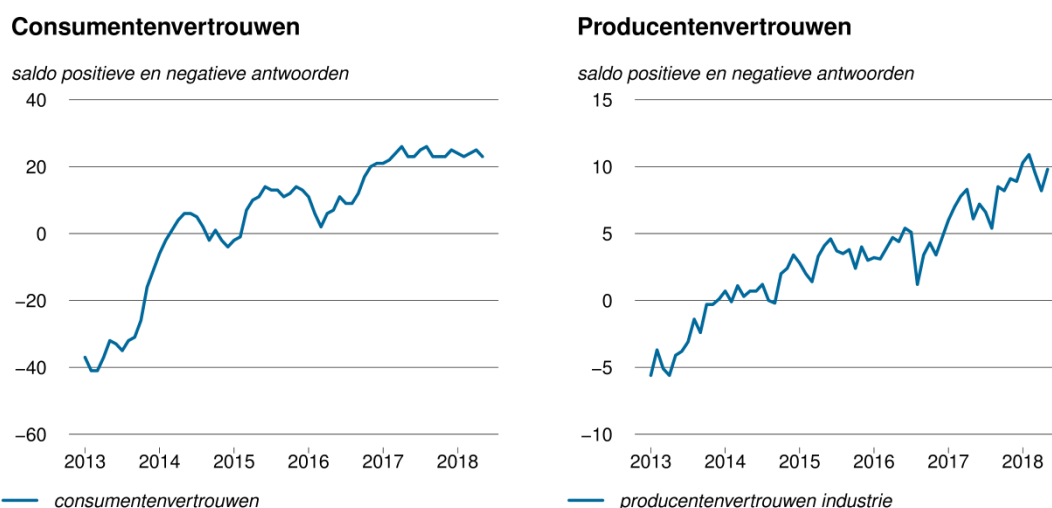
2019, na 3,2% in 2017. De solide groei komt door de gunstige internationale conjunctuur, expansief begrotingsbeleid, en een onstuimige woningmarkt. Aantrekkelijke werkgelegenheid, hoger beschikbaar inkomen, meer consumptie en meer investeringen hebben daarbij een positieve onderlinge dynamiek. De groei blijft breed gedragen (figuur 3 rechts). De daling bij de aardgaswinning drukt de bbp-groei met ongeveer 0,1%-punt in zowel 2018 als 2019. Volgend jaar ligt de groei lager dan in de twee voorgaande jaren, maar blijft uitgaan boven de potentiële groei. De lichte afzwakking komt door een kleinere impuls vanuit het begrotingsbeleid en door wat minder hoge consumptiegroei mede als gevolg van minder uitbundige werkgelegenheids groei. De Nederlandse economische groei blijft hoog in Europees perspectief.

Figuur 3 Breed gedragen economische groei houdt aan in Nederland

Bron: CPB ([link](#)).

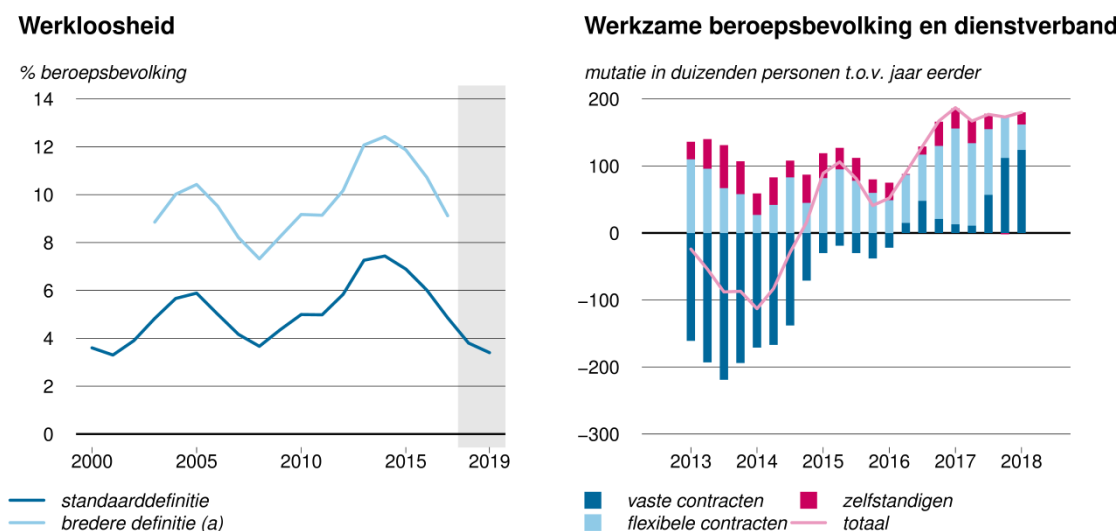
Figuur 4 Vertrouwen bij consumenten en bedrijven wat afgenomen maar nog steeds hoog

Bron: CBS ([link](#)).

De werkloosheid daalt verder, tot het laagste niveau sinds 2001. De krapte op de arbeidsmarkt stimuleert het arbeidsaanbod. Niettemin neemt de werkloosheid verder af door de voortdurende stijging van de werkgelegenheid. In maart kwam het werkloosheidspercentage onder de 4% te liggen; een halvering ten opzichte van de piek van 7,9% begin 2014. Ook een bredere maat van werkloosheid laat een scherpe daling zien (figuur 5 links). De toenemende krapte op de arbeidsmarkt veroorzaakt een verschuiving van flexibele naar vaste arbeidsrelaties in nieuw afgesloten contracten (figuur 5 rechts).

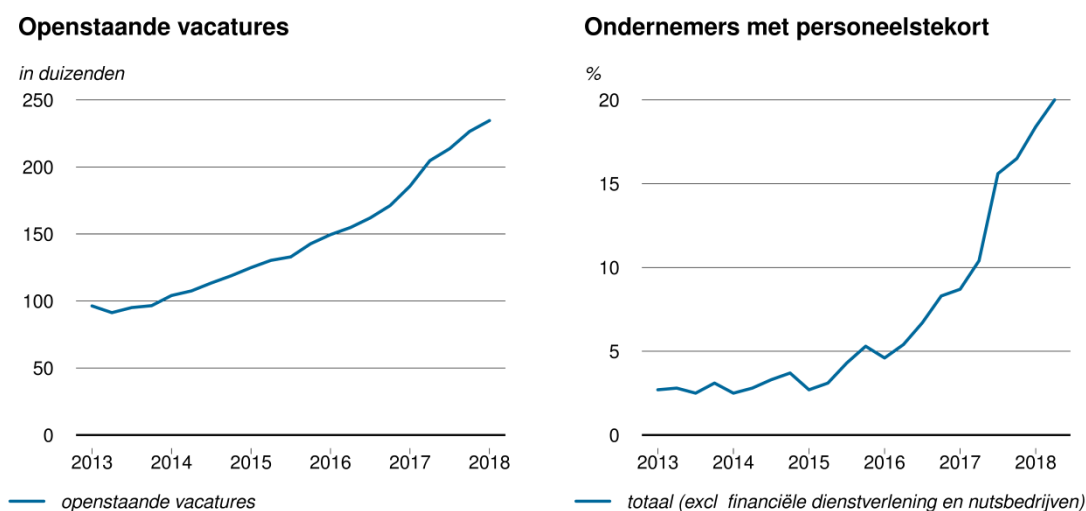
Figuur 5 Werkloosheid blijft dalen en vaste arbeidscontracten in de lift

(a) De bredere definitie van werkloosheid omvat naast personen zonder betaald werk die recent naar werk hebben gezocht én daarvoor direct beschikbaar zijn (de standaarddefinitie van werkloosheid), ook personen zonder betaald werk die recent naar werk hebben gezocht óf daarvoor direct beschikbaar zijn.

Bron: CBS en CPB ([link](#)).

Figuur 6 Arbeidsmarkt wordt krappere

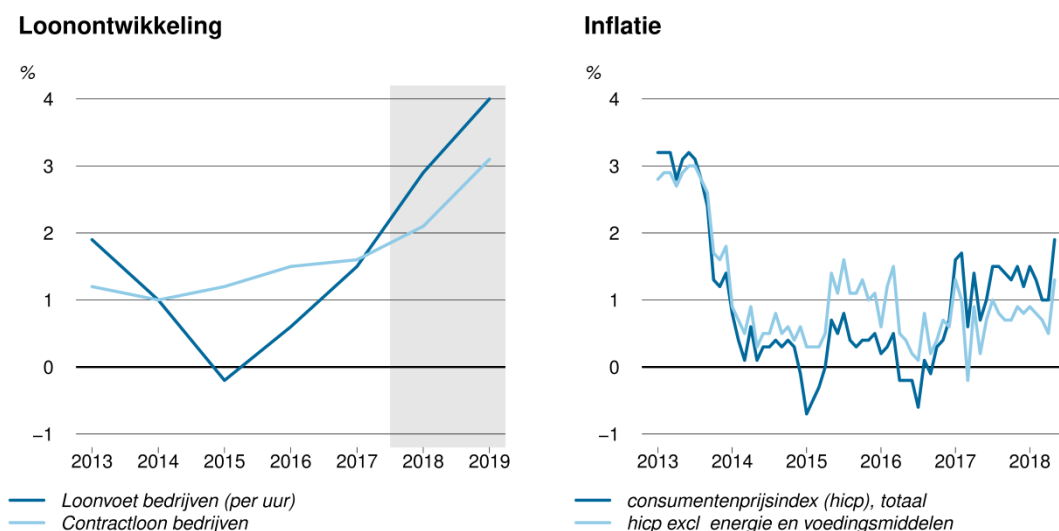

Bron: CBS ([link](#)).

In het eerste kwartaal van 2018 nam voor het eerst sinds lange tijd het aantal vaste contracten sterker toe dan het aantal flexibele contracten (op basis van jaar-op-jaar procentuele mutaties). De krapte op de arbeidsmarkt komt ook tot uitdrukking in een sterke toename van het aantal openstaande vacatures en personeelstekorten bij een toenemend aantal bedrijven (figuur 6). De werkloosheid daalt tot 3,8% gemiddeld in 2018 en 3,4% gemiddeld in 2019. De daling komt door de aanhoudende werkgelegenheids groei. In uren gemeten neemt de werkgelegenheid toe met 1,9% in 2018 en 1,4% in 2019, na 2,0% vorig jaar. De toename betreft niet alleen de marktsector. Ook bij de overheid en in de gezondheidszorg neemt de werkgelegenheid als gevolg van beleidsintensivering fors toe.

De contractloonstijging loopt naar verwachting verder op door de krappe arbeidsmarkt. De loonstijgingen in cao's die tot nu toe dit jaar zijn overeengekomen, liggen duidelijk hoger dan die in de cao's van eind vorig jaar. Recente cao's laten gemiddeld een contractloonstijging van circa 2,5% zien, tegen minder dan 2% in de tweede helft van vorig jaar. Voor de gemiddelde contractloonstijging in 2018 zijn echter niet alleen deze nieuwe cao's van belang maar ook de eerder afgesloten cao's die lagere loonstijgingen hebben. De contractlonen bij bedrijven stijgen in 2018 en 2019 met respectievelijk 2,1% en 3,1%, na 1,6% in 2017. Deze opwaartse trend komt door de lage en nog steeds dalende werkloosheid. De hogere inflatie in 2019 door verhoging van het lage btw-tarief en milieuheffingen werken in de krappe arbeidsmarkt door in de lonen. Ondanks deze versnelling kan de loonontwikkeling in het licht van de krapte van de arbeidsmarkt zeker niet excessief worden genoemd. De incidentele loonstijging slaat om naar positieve cijfers. Werknemers zullen in de krappe arbeidsmarkt vaker een bonus of een hogere loonschaal krijgen, of hebben een gunstige baanwisseling. Dit effect gaat het negatieve samenstellingseffect door toetreders overtreffen.

Figuur 7 Loonstijging loopt op bij gematigde inflatie

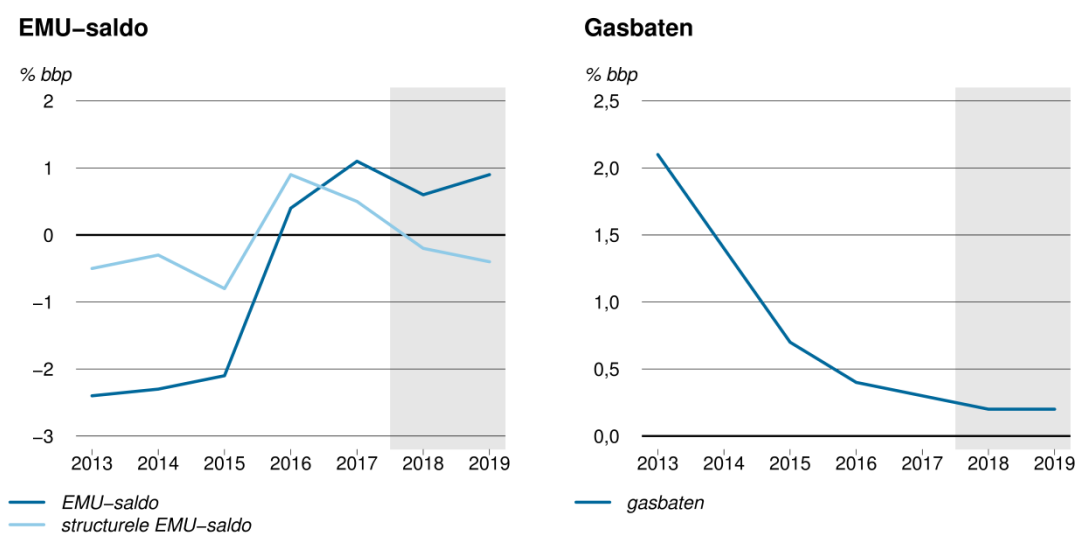

Bron: CPB en CBS ([link](#)).

De inflatie blijft de komende jaren gematigd. De inflatie lag tot nu toe dit jaar gemiddeld zelfs een fractie lager dan in de tweede helft van 2017. Dit geldt in sterkere mate voor de kerninflatie (totale inflatie gecorrigeerd voor energie en voedingsmiddelen). Door het wegvallen van tijdelijke factoren en de versnelling in de lonen gaat de inflatie weer oplopen. Volgend jaar draagt de verhoging van indirecte belastingen (lage btw-tarief en energieheffingen) hier ook aan bij. De inflatie bedraagt in 2018 en 2019 dan ook respectievelijk 1,5% en 2,3%, na 1,3% in 2017. Krapte op de woningmarkt betekent dat de stijging van de huizenprijzen die van de consumptie aanzienlijk blijft overtreffen. De geraamde inflatie en loonstijging plus het overheidsbeleid betekenen een duidelijke verbetering van de mediane statistische koopkracht in 2019, na een beperkte stijging in 2018. De koopkracht neemt in 2018 en 2019 toe met respectievelijk 0,6% en 1,6%, na 0,2% vorig jaar. Mocht de olieprijs boven de technische veronderstelling van deze raming uitkomen, dan zal, al het overige onveranderd, de inflatie hoger en de koopkrachtstijging lager uitkomen.

De overheid houdt een overschot op de begroting. Het expansieve begrotingsbeleid dempt het overschot, terwijl de gunstige economie, via hogere belastingen en lagere werkloosheidsuitkeringen, positief uitwerkt. Het begrotingsbeleid is ruim, via zowel hogere overheidsuitgaven als via lastenverlichting. Het effect van het begrotingsbeleid is daarbij wat sterker dan dat van de gunstige conjunctuur, waardoor het begrotingsaldo terugloopt van 1,1% bbp in 2017 naar 0,6% bbp in 2018 en 0,9% in 2019. Dit komt ook tot uitdrukking in het structurele EMU-saldo, dat afneemt van een overschot van 0,5% bbp in 2017 naar een tekort van 0,2% bbp in 2018 en 0,4% bbp in 2019. Door de begrotingsoverschotten en de aanhoudende nominale bbp-groei (noemereffect) daalt de overheidsschuld verder, tot 49% bbp in 2019.

Figuur 8 Opnieuw overschot op overheidsbegroting

Bron: CPB en CBS ([link](#)).

Het besluit om de gaswinning uit het Groningerveld op termijn te beëindigen heeft een beperkt effect in de ramingsperiode.⁴ Het effect van de lagere productie op de gasbaten wordt gedempt door stijgende gasprijzen. De budgettaire uitwerking van de schade- en herstelwerkzaamheden in Groningen blijft overigens onzeker, zowel qua omvang, timing en verdeling van de kosten tussen overheid en oliebedrijven.

De risico's voor de Nederlandse economie vloeien vooral voort uit de al beschreven internationale risico's. Vooral ontwikkelingen rond Italië, de Brexit en het Amerikaanse handelsbeleid zijn direct van invloed op de Nederlandse reële economie. De neerwaartse internationale politieke risico's zijn in de afgelopen maanden duidelijk toegenomen terwijl het opwaartse conjuncturele risico is verminderd gezien de afname van voorlopende indicatoren in het eurogebied. Naast deze internationale risico's zijn er nationale onzekerheden. Uit de empirische literatuur blijkt keer op keer dat conjuncturele omslagen notoir lastig te voorspellen zijn. Bij een onverwacht grote rentestijging kan een prijscorrectie plaatsvinden op de huizenmarkt, met negatieve repercussies voor de economische groei. Verder is er onzekerheid over de effectuering van de voorgenomen verhoging van de overheidsuitgaven bij vooral defensie en onderwijs. In de Voorjaarsnota is al een tragere verhoging verwerkt, maar deze vertraging zou groter kunnen uitvallen. Dit zou de economische groei in 2018 dempen. Tot slot is onzeker of zich niet-oplosbare knelpunten op de arbeidsmarkt gaan voordoen. Dergelijke knelpunten zouden een negatief effect hebben op de economische groei.

Ramingsverschillen met CEP2018

De belangrijkste ramingsverschillen met het in maart gepubliceerde Centraal Economisch Plan zijn:

- Op basis van de recente ontwikkelingen en future-noteringen is de olieprijs opwaarts bijgesteld, van 68 naar 72 dollar per vat in 2018 en van 64 tot 69 dollar per vat in 2019.
- De economische groei in 2018 is 0,3%-punt neerwaarts bijgesteld, van 3,2% naar 2,9%. Dit komt voornamelijk door de tegenvallende groei in het eerste kwartaal.
- De werkloosheidsraming is voor beide jaren met 0,1%-punt neerwaarts herzien. Dit weerspiegelt voornamelijk de sterker dan verwachte daling aan het begin van 2018.
- Ondanks de opwaartse herziening van de olieprijs is de raming voor de inflatie (hicp) voor 2018 met 0,1%-punt neerwaarts herzien tot 1,5% als gevolg van de lager dan verwachte prijsstijging begin 2018. De nationale consumentenprijsindex (cpi) is in beide jaren 0,1%-punt neerwaarts bijgesteld.
- De contractloonsstijging is in het licht van recent afgesloten cao's en de lagere inflatie voor zowel 2018 als 2019 met 0,1%-punt neerwaarts herzien.
- Het EMU-saldo in 2018 is 0,1%-punt neerwaarts herzien.

⁴ Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, 2018, Gaswinning Groningen, Kamerbrief, 29 maart. ([link](#))

Dit is een uitgave van:

Centraal Planbureau
Postbus 80510 | 2508 GM Den Haag
T (088) 984 60 00

Juni 2018